

DIPLOMAȚIA FRANCEZĂ ȘI ITALIANĂ DESPRE UNELE ASPECTE ALE RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚA

de GABRIELA MARAȘOIU și
CORNELIA MORARU

Comunicarea de față își propune ca mergînd pe firul evenimentelor să aducă noi dovezi, care să sublinieze o dată mai mult dreptul poporului român la independență și neatîrnare și efortul uriaș făcut de acesta în lupta împotriva dominației străine. Materialele pe care se bazează expunerea sînt documente diplomatice străine, corespondență și rapoarte ale agenților diplomați și consuli generali ai Franței și Italiei la București adresate ministrului de Externe și aparțin Arhivei diplomatice a Ministerului Afacerilor Externe al Franței, fondul Corespondență politică și comercială Turcia—București și Arhivei istorice a Ministerului Afacerilor Externe al Italiei.

Cucerirea independenței de stat a României în anul 1877 constituie chintesența dezvoltării societății românești, încununarea luptelor eroice ale poporului pentru înlăturarea dominației străine. Lupta pentru apărarea pămîntului patriei și libertății naționale se poate urmări de-a lungul secolelor, constituind trăsătura caracteristică a istoriei noastre.

Așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, dominația străină „afectează grav dezvoltarea popoarelor, evoluția societății omenești (...). Totodată ea pune în evidență adevărul fundamental că jugul asupra străine poate frîna pentru un timp, poate întîrzia evoluția unui popor, dar nu-l poate împiedica să-și realizeze aspirațiile de libertate, unitate și progres, nu poate anihila acțiunea legilor inexorabile ale dezvoltării sociale, dacă acest popor este hotărît să trăiască liber“.

Evenimentele istorice premergătoare războiului, ca și desfășurarea propriu-zisă a lui și întreaga activitate diplomatică desfășurată în vederea obținerii independenței demonstrează justetea și valabilitatea afirmației sus-menționate.

Aspirațiile poporului român la independența țării le sînt cunoscute diplomaților străini acreditați în țara noastră cu mult înainte de proclamarea acesteia, la 9 mai 1877. Astfel, la 4 ianuarie 1849 P. de Ségur, consulul Franței, raporta ministrului său că în opinia publică din București circulă ideea formării unui stat independent din cele două principate sub conducerea unui prinț străin¹, iar la 13 dec. 1849 Eugène Poujade scria că „cele mai importante personalități din Principate“ au ajuns la concluzia că „Unirea Valahiei și Moldovei într-un stat independent, sub garanția marilor puteri europene, pe baza modelului oferit de Belgia, ar fi cel mai potrivit mijloc de a preveni războiul și de a rezolva la Dunăre una din dificultățile problemei Orientului“².

La 10 ian. 1856 consulul Franței la București, Louis Béclard, considera „ca un punct capital, ca o necesitate de prim ordin, slăbirea, dacă nu chiar suprimarea legăturilor care unesc Moldo-Valahia de Poarta otomană“³.

¹ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Franța, Rola 1, Ministère des Affaires Étrangères, Archives diplomatiques C.P.C. Turquie—Bucharest, vol. 6, f. 139—146.

² Ibidem, Rola 21, vol. 8, f. 40—43.

³ Ibidem, Rola 6, vol. 10, f. 168—172.

În același sens, Henri Tillos, consulul Franței la București, scria la 22 oct. 1863 ministrului Afacerilor Externe Drouyn de Lhuys: „după părerea prințului Gorceakov, Serbia și România trebuie să profite de ocazie pentru a-și cuceri independența”⁴. Iată dovada unei depline unități de vederi a diplomației franceze cu cea rusă.

La 9 aprilie 1866 problema independenței este pusă direct în raportul consulului francez: „Aici se recunoaște deschis că sub principiul de prinț străin se ascunde ideea de independență, dacă nu imediată, cel puțin apropiată și trebuie să recunoaștem că această independență există în fapt în afară de tributul pe care mulți oameni de aici propun să-l capitalizeze”⁵.

Această independență de fapt a Principatelor se concretizează în politica comercială și vamală, în încheierea de tratate poștale, telegrafice și comerciale cu alte țări, fără a cere avizul Porții ca putere suzerană, pentru că: „guvernul român înțelege să trateze cu puterile străine și chiar cu Poarta pe picior de egalitate și de independență perfectă”, declarând că „nu va accepta de la Constantinopol nici firmanul, nici vreo altă declarație care ar putea fi interpretată ca o atingere a drepturilor sale”⁶, după cum notează baronul des Michèles, consul la București, în raportul său din 6 ian. 1875 către ducele Decazes.

După eșecul demersurilor prințului Gorceakov din mart. 1876, ca marile puteri europene să intervină la Constantinopol, în mod colectiv, spre a împiedica evoluția evenimentelor, în iunie Serbia și Muntenegru declară război Turciei. Astfel se declanșează conflictul balcanic. În acest context România face eforturi pentru menținerea neutralității ei și în special a neutralității Dunării, direct vizată prin începerea ostilităților Turciei cu Serbia. „Prezența unei flote pe Dunăre și în special în mijlocul celor 2 principate ar putea să aibă o influență însemnată în privința determinării datoriilor și obligațiilor României ca stat neutru. De exemplu, în eventualitatea neprevăzută a debarcării de trupe înarmate ale uneia din cele două puteri beligerante, care din necesități strategice ar trebui să ocupe și să folosească teritoriul românesc, România ar fi evident amenințată să-și vadă neutralitatea serios atacată”⁷, scria la 29 iunie 1876 baronul Fava ministrului de Externe L. A. Melcgari.

În legătură cu aceeași problemă, Raindre scria într-o telegramă către ministrul Afacerilor Externe A. Decazes, la 8 iulie 1876; „Ministrul Afacerilor Străine mi-a explicat astăzi că refuzul Porții de a da guvernului român vreo asigurare scrisă relativ la neutralizarea Dunării, lasă cabinetul de la București complet descoperit. El mi-a declarat că, după părerea sa, Turcia încearcă să eludeze promisiunea făcută puterilor”⁸.

Cît privește momerandumul prin care România încerca să rezolve pe calea înțelegerii cu Poarta unele probleme de importanță majoră în evoluția sa, raportul din 24 iulie 1876⁹ al lui Raindre reproduce doar programul formulat de M. Kogălniceanu, analizând situația României și poziția sa de țară neutră „pentru sine” în raportul din 11 iulie 1876¹⁰, în timp ce baronul Fava, în raportul din 7 iulie 1876, aprecia astfel această notă circulară: „Este cunoscută persistența cu care ministrul Afacerilor Străine repetă mereu și în orice ocazie doleanțele sale în ceea ce privește lipsa de solitudine manifestată de Poartă pentru rezolvarea problemelor care formează obiectul memorandumului. Nu cred că guvernul princiar ar fi pe punctul de a-și schimba realmente acea

⁴ Ibidem, Rola 10, vol. 24, f. 97—100.

⁵ Ibidem, Rola 12, vol. 27, f. 274—279.

⁶ Ibidem, Rola 10, vol. 39, f. 4—14.

⁷ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Italia, Ministero degli Affari Esteri, Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1395 serie politica nr. 546.

⁸ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Franța, Rola 19, Ministère des Affaires Etrangères, Archives diplomatiques, C.F.C. Turquie—Bucharest, vol. 40, f. 19.

⁹ Ibidem, Rola 16, vol. 13, c. 6—9.

¹⁰ Ibidem, Rola 19, vol. 49, f. 26—34.

atitudine înțeleaptă și moderată, care pînă acum a avut aprobarea cabinetelor, dar poate că dorește să-și rezerve o poartă deschisă pentru viitor. În orice caz, trebuie să arăt că, deși momentul ales pentru prezentarea memorandumului ar fi putut face să se creadă că se dorea exploatarea în favoarea țării a actualelor greutăți ale Porții, acest document era gata înainte de izbucnirea ostilităților dintre Serbia și Turcia¹¹.

Vorbind despre pregătirile militare care se întreprind ca urmare a răspunsului negativ al Porții, baronul Fava scria la 8 oct. 1876: „grăbind înarmările, conservatorii voiau, atunci cînd se aflau la putere, să pună națiunea în stare de a se opune oricărei invazii, indiferent din ce parte ar fi venit și oricare ar fi fost succesul rezervat armatelor române. Astăzi, ca și atunci acest partid susține aceeași necesitate, ca singurul act care întărește existența României (...)”¹².

Evenimentul prezentării scrisorilor de acreditare de către col. Mansfield și discursul rostit ou această ocazie, în care se recunoaște României caracterul de stat independent, găsește ecou atît în corespondența lui Fréd Debains¹³ (3 oct. 1876), cît și în cea a baronului Fava¹⁴ (11 oct. 1876).

În timp ce la Constantinopol avea loc conferința marilor puteri care căutau să evite războiul, Turcia adopta noua sa Constituție prin care considera România ca pe o provincie privilegiată. Împotriva articolelor 1 și 7 ale acestei constituții se ridică guvernul român, hotărînd să trimită guvernului turc și membrilor conferinței un protest energic în această problemă. În fața acestui act diplomația franceză adoptă o atitudine de rezervă, ba chiar întreprinde diverse demersuri pentru a tempera România în raporturile ei cu Poarta. Astfel, la 5 ian. 1877, Fréd Debains scria la Paris următoarele: „I-am răspuns domnului Brătianu că guvernele unor state mici și slabe ca România trebuie să se sprijine demn pe forța dreptului și să nu provoace explicații care ar putea să le creeze adversari (...). S-au lansat neriferic în cereri practice fără sens, deoarece în fața orgoliului turc România are puține șanse să obțină declarația formală că nici unul din articolele constituției lui Midhat pașa nu vizează România”¹⁵. Mai mult, la 6 ian. 1877 consideră că „este foarte necesar ca guvernele (n. n. — este vorba de guvernele puterilor garante) să-și facă auzită vocea” în sensul unei „judecăți severe” la adresa politicii guvernului român¹⁶.

Deși agentul italian, în linii mari, adoptă aceeași atitudine de rezervă în fața notei de protest a românilor, este obligat să recunoască faptul că România nu este provincie otomană: „Pentru moment cabinetul de la București se va mărgini într-adevăr la înaintarea unui protest oficial Ministerului Afacerilor Externe al sultanului împotriva a ceea ce se cheamă un atac împotriva autonomiei țării care, deși tributară imperiului, nu este totuși provincie otomană”¹⁷. Apreciind situația, baronul Fava scria la 6 ian. 1877: „...,după declarațiile lui Savfet pașa privind interpretarea articolelor 1 și 7 din legea fundamentală otomană, guvernul ar dori să renunțe la șovăirile sale și să se găsească în stare să facă față oricărei eventualități și să lupte cum va putea mai bine alături de Rusia contra inamicului comun”¹⁸.

Pentru România devenise clar că independența putea fi cucerită și apărată numai prin forța armelor. De aceea guvernul român face serioase pregătiri militare, încearcă, pe

¹¹ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Italia, Ministero degli Affari Esteri, Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1 395, serie politica nr. 551.

¹² Ibidem, nr. 692.

¹³ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Franța, Rola 19, Ministère des Affaires Etrangères, Archives diplomatiques, C.P.C. Turquie—Bucharest, vol. 40, f. 224—227.

¹⁴ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Italia, Ministero degli Affari Esteri, Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1 395 serie politica nr. 594.

¹⁵ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Franța, Rola 20, Ministère des Affaires Etrangères, Archives diplomatiques, C.P.C. Turquie—Bucharest, vol. 41, f. 14—19.

¹⁶ Ibidem, f. 27—31.

¹⁷ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Italia, Ministero degli Affari Esteri, Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1 395, serie politica nr. 635.

¹⁸ Ibidem, nr. 638.

cale diplomatică, să obțină garanții din partea Rusiei, dar în fața atitudinii nedecise a acesteia și a puterilor garante oamenii politici români încep să agite ideea proclamării independenței și dorința de a declara război Turciei, opunându-se rolului pe care Rusia încearcă să-l rezerve României în acest război. Evoluția evenimentelor obligă pe reprezentanții Italiei și Franței să-și definească pozițiile. Remarcăm în documentele din luna aprilie și mai 1877 că deși atitudinea lor față de România rămâne rezervată — au tendința evidentă de dezaprobare a acțiunilor întreprinse de noi — din rapoartele miniștrilor reiese faptul că acțiunile guvernului sînt îndreptățite și normale. Astfel, la 10 mai 1877, baronul Fava scria ministrului L. A. Melegari : „Continuînd să bombardeze orașe deschise, permițînd acte de piraterie și incursiuni ale circazienilor care incendiază satele românești, Turcia va oferi în sfîrșit pretextul necesar d-lui Kogălniceanu să se așeze împreună cu principele, cu restul cabinetului, în fruntea celor care doresc să dobîndească independența României pe cîmpiile de luptă ale Bulgariei”¹⁹, iar la 12 mai 1877, comentînd răspunsul dat de Kogălniceanu unei interpelări făcute în parlament, ambasadorul italian scria : „În răspunsul său ministrul de Externe a început cu enumerarea tuturor actelor de agresiune armată săvîrșite de Turcia împotriva teritoriului principatului. Relevînd apoi că nici un atac, nici un act ostil din partea românilor n-ar putea justifica o comportare atît de puțin conformă cu dreptul popoarelor, ministrul a declarat că, cu toate acestea, guvernul va continua să mențină o conduită prudentă, dar energică, limitîndu-se la a respinge forța cu forța. Această stare de lucruri nu a fost determinată în final decît de Turcia”²⁰.

Dezaprobarea consulului francez la București în fața proclamării independenței reiese din telegrama din 23 mai 1877 : „Votul Camerelor române și proclamația principelui Carol, prin care declară independența României, n-ar putea schimba situația de drept creată României prin tratate și singurul său efect ar putea fi de a i se ridica acesteia, cînd va fi cazul, garanțiile internaționale care o ocroteau. Nu putem decît să regretăm acest demers imprudent, fîră să ne convină în acest moment să încercăm a-i preciza de fapt consecințele ulterioare”²¹. Tot el în 24 mai 1877 recunoștea în raportul său : „Experiențele de acest gen le-au reușit în mod constant — (este vorba de punerea Europei în fața unui fapt împlinit — n. n.). În 1859 Unirea Principatelor, în 1862 secularizarea averilor mănăstirești ; în 1866 alegerea unui prinț străin ; aproape imediat după aceasta, suprimarea regimului capitulațiilor, proclamarea unei constituții, diferită de cea pe care le-o acordase Europa prin Convenția din 1858, schimbarea denumirii înseși a țării în România în loc de Moldo-Valahia ; revendicarea dreptului de a încheia tratate. Atît în chestiunile mari, cît și în cele mici, românii au știut mereu să treacă peste voința puterilor garante”²².

Într-un raport al baronului Fava din 10 iulie 1877 întîlnim de altfel și dovada faptului că puterile europene înțeleseseră totuși inevitabilitatea unui război între Turcia și România : „Deja compromis față de Turcia, care l-a atacat pentru că nu s-a opus intrării rușilor pe teritoriul său, Principatul român este liber de orice legătură și în situația de legitimă apărare. Luînd parte la război pentru a preveni atacurile ulterioare ale turcilor, nimeni nu ar putea acuza România că a săvîrșit un act de agresiune și încă mai puțin că ar fi vrut să provoace complicații mai mari. Nimeni n-ar putea, în sfîrșit, să acuze Rusia că i-ar fi încurajat pe români dacă aceștia doresc să răspundă războiului cu război”²³.

¹⁹ Ibidem, nr. 695.

²⁰ Ibidem, nr. 696.

²¹ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Franța, Rola 20, Ministère des Affaires Etrangères, Archives diplomatiques, C.P.C. Turquie—Bucharest, vol. 41, f. 468.

²² Ibidem, f. 481—482.

²³ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Italia, Ministero degli Affari Esteri, Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1 395, serie politica nr. 740.

Diplomația franceză se face ecoul diverselor discuții care au loc pe marginea cooperării dintre armata română și cea rusă. Deși înclinat să privească fără simpatie armata română, Fréd Debains este obligat să recunoască: „Onoarea nu va permite sub nici o formă trimiterea acestora în spate când vor începe operații militare serioase pe malul drept al fluviului“²⁴, cu toate că rușii nu cer încă participarea armatei române la ofensivă.

Calculule comandanților ruși care nu doreau participarea armatei române la acțiunile militare s-au dovedit eronate, așa încît după atacurile rusești eşuate asupra Plevnei, marele ducele Nicolae va cere ajutorul armatei române. În raportul din 23 sept. 1877, consulul francez redă aprecierile prințului Gorceakov asupra armatei române: „A existat... o oarecare înfumurare în atacul nereușit al românilor de la 18 sept. asupra micilor redute învecinate cu Grivița. Este necesar ca românii să fie amestecați cu trupele noastre, dar, în general, ei se bat bine și războiul actual va fi avut meritul de a arăta Europei că ei merită să fie considerați ca națiune“. Concluzia consulului francez este că: „guvernul de la Petersburg este înclinat să recunoască, la încheierea păcii, independența României“²⁵.

La atacul Vidinului consulul francez este obligat să recunoască faptul că „Asedierea acestei poziții de către forțele române este astăzi completă și, după informațiile pe care le-am cules, ea nu va rezista mai mult de 3 luni“²⁶ (25 ian. 1878).

Urmărind evoluția evenimentelor din 1877 din rapoartele diplomatice franceze și italiene se relevă poziția de rezervă adoptată de aceste puteri europene față de proclamarea independenței României. Reies totodată eforturile pe care le fac aceste puteri pentru menținerea și creșterea influenței Franței și Italiei în țara noastră și pentru neutralitatea apelor Dunării, cale comercială de primă importanță. În final însă diplomații recunosc aportul României la război și dreptul acesteia de a pretinde la rîndul ei recunoașterea independenței de către marile puteri.

Astfel documentele diplomatice de care ne-am ocupat demonstrează că războiul de independență este un „rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva Imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă“²⁷.

LA DIPLOMATIE FRANÇAISE ET ITALIENNE SUR QUELQUES ASPECTS DE LA GUERRE DE L'INDÉPENDANCE

R é s u m é

La présente communication se propose d'apporter sur les événements historiques des nouvelles preuves, pour souligner, une fois de plus, le droit du peuple roumain à l'indépendance et son colossal effort dans la lutte contre la domination étrangère.

Les matériaux utilisés dans la communication sont des documents diplomatiques étrangers, correspondance et rapports des agents diplomatiques et consuls généraux de la

²⁴ Arh. St. Buc., Colecția Microfilme Franța, Rola 21, Ministère des Affaires Etrangères, Archives diplomatiques, C.P.C. Turquie—Bucharest, vol. 42, f. 135—137.

²⁵ Ibidem, f. 262—266.

²⁶ Ibidem, Rola 22, vol. 43, f. 36—43.

²⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Edit. Politică, București, 1975, p. 34.

France et d'Italie à Bucarest, adressés aux ministres des affaires étrangères et ils appartiennent aux Archives diplomatiques du Ministère des Affaires Etrangères de la France, fond Correspondance politique et commerciale Turquie—Bucarest et aux Archives historiques du Ministère des Affaires Etrangères d'Italie.

Les documents sont analysés chronologiquement, spécialement les plus importants des événements liés à l'idée de l'indépendance. Pour la période 1876—1877 les documents français et italiens sur les mêmes événements sont étudiés parallèlement. Là où les archives italiennes sont incomplètes on discute seulement sur les documents français.

Les appréciations sur l'évolution des événements, conformément à l'attitude des pouvoirs européens ci-dessus mentionnés vis-à-vis des intérêts de la Roumanie, ne peuvent pas éclipser les mérites du peuple et de la diplomatie roumaine dans cette lutte et reconnaissent, de fait, la justesse de la cause et les efforts pour la réalisation des aspirations séculaires des roumains.

On remarque que ces documents portent des nouveaux arguments sur la lutte continue de la Roumanie pour la liberté et l'indépendance.